

The Criticism of Predominant Theories and The Necessity of Psychological-Political Understanding of Populism

Saba Mehrabi *

PhD, Department of Political Science,
Political Sociology, University of Tehran,
Tehran, Iran

Ali Ashraf Nazari

Associate Professor, Department of Political
Science, University of Tehran, Tehran, Iran

Extended Abstract

Introduction

The psychological approach to studying political phenomena gained prominence after World War II, with scholars such as Charles Merriam and Harold Lasswell among its early pioneers. As a result of the catastrophic experiences of the war and the Holocaust, theorists were prompted to examine the

* Corresponding Author: Saba.mehrabi@ut.ac.ir

How to Cite: Mehrabi, S. and Nazari, A. (2025). The Criticism of Prevalent Theories and The Necessity of Psychological-Political Understanding of Populism. *State Studies*, 11(44), 249 - 288. doi: [10.22054/tssq.2026.73084.1402](https://doi.org/10.22054/tssq.2026.73084.1402)

human psyche more closely. The present article seeks to examine the phenomenon of populism through this particular theoretical perspective. It does so on the premise that mainstream theories in political sociology, such as those advanced by Hannah Arendt and William Kornhauser, have not provided a fully convincing explanation of populist movements.

Literature Review

Although Kornhauser argued that mass movements never happened in pluralistic societies due to the presence of civil society and democratic institutions, the USA as the most pluralistic society has experienced the populist movement in the Trump period. Kornhauser's analysis relied primarily on quantitative methods, which was based on objectiveness and thus he did not consider the latent emotions in mass movements. Similarly, Hanna Arendt did not provide a fully convincing explanation of populist phenomenon since she concentrated on consensus and overlooked the desire for domination in human societies. By contrast, the pivotal point of Mouffe and Laclau's theory is the antagonistic division between the people and corrupt elites. Historical examples illustrate this logic, for instance the hostility of many Germans toward politicians who signed the Treaty of Versailles reflected antagonism. In a similar manner, Donald Trump frequently portrayed figures such as Barack Obama and Hillary Clinton as corrupt elites.

Mouffe argues that Arendt overlooked the political, which is the constitutive antagonism inherent in social relations, particularly the opposition between people and corrupt elites. In Mouffe's view, this oversight represents a central limitation of liberal political thought. However, the present study seeks to critically examine these two mentioned theories in political sociology due to their analytical impasses.

The Purpose of Research

The purpose of this study is to achieve a deeper understanding of new social movements through a socio-political psychological approach. This perspective offers a significant advantage as it allows for the examination of the psychological drives and desires in mass movements, which had a profound role in populist movements. By contrast, conventional socio-political approaches have frequently overlooked these psychological motivations. The significance of this research lies in its attempt to illuminate the largely unexplored psychological roots of populist movements in order to prevent another movement similar to Nazism and to safeguard societies from their catastrophic outcomes.

Methodology

The present research employs a qualitative methodology and discourse analysis based on Chantal Mouffe and Laclau's theory. Their approach highlights the crucial role of human emotions in political life. In particular, they emphasize

“passion” and “identity” as key concepts, which earlier approaches to political analysis had often neglected. In this sense, they considered the political arena based on emotions instead of rationality. Therefore, they have offered a broader perspective on the dynamics of social and political movements. Whereas Carl Schmitt located antagonism primarily in the international arena, especially in the relations between Germany and other states, Mouffe and Laclau situate antagonism within society itself. The question of this study is what psychological stimuli lead individuals to support the populist movements and how can populism be examined through a psychological approach? The study advances the hypothesis that several psychological stimuli, such as feelings of inferiority, envy, the need for dignity and recognition, experiences of marginalization and neglect, and xenophobic sentiments, constitute significant motivational factors in the emergence and mobilization of populist movements.

Discussion

The article has analyzed the content of speeches delivered by Hitler and Trump through discourse analysis, including floating signifiers which have articulated around the central signifier based on power. Furthermore, otherness, antagonistic relationships and empty signifiers have been examined. The analysis indicated that several psychological stimuli function as floating signifiers organized around people as the central signifier. For example, when Hitler spoke about constructing a new society, the discourse signified the restoration of lost

national dignity. References to humiliation, economic crisis, limited international opportunities, and the absence of colonial territories signified a broader sense of collective inferiority and grievance. Within Nazi discourse, xenophobia was articulated through the construction of “otherness,” particularly through the portrayal of Jews and Marxists as enemies of the national community. Similarly, in Trump’s discourse, otherness was constructed through references to Mexico, immigrants, and emerging economic powers such as Japan and China. In addition, the analysis identifies the use of empty signifiers. For instance, When Trump said “We need a leader who makes America great again”, this sentence functions as an empty signifier, referring to an idealized political and economic condition perceived as absent from the existing status quo. In summary, the analytical matrix developed in this study illustrates the main components of populist discourse, involving signifiers, signified and otherness in detail.

Conclusion

German society experienced a sense of inferiority when comparing itself with other European countries that appeared more economically developed and possessed colonial territories. They also envied Jewish communities in terms of their perceived economic status. Xenophobia also functioned as a significant motivational force within mass movements. In the American context, for example, fears of unemployment were frequently linked to anxieties about immigrants and economic competition. Both Trump and Hitler responded to

these social emotions psychologically and thus gained power. This study tried to unravel these discourses.

Keywords: Emotions, Hitler, Laclau, Mouffe, populism, Social-political psychology, Trump

نقد نظریه‌های رایج و ضرورت درک روان‌شناختی-سیاسی پوپولیسم

دکتری علوم سیاسی گرایش جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه تهران،
تهران، ایران

صبا مهرابی *

دانشیار علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران

علی اشرف نظری

چکیده

مقاله در پی نگاهی نو به پدیده پوپولیسم از چشم‌انداز جدید بود و به نقد نظریه‌های رایج جامعه‌شناسی سیاسی پرداخت و استدلال کرد که این نظریه‌ها برای تبیین جنبش‌های جدید اجتماعی با بن‌ست تحلیلی مواجه بودند. هدف از این مقاله، شناخت عمیق‌تر این پدیده با استفاده از رویکرد روانشناسی سیاسی-اجتماعی بود، چون این رویکرد امکان بررسی عمیق‌ترین سائق‌های بشر را در جنبش‌های توده‌ای فراهم کرد. ضرورت بحث حاضر در آن بود که با شناخت محرک‌های روان‌شناختی جنبش‌هایی نظیر نازیسم می‌توان پاسخ‌های درست‌تری را به این امیال داد و از تکرار فجایع انسانی جلوگیری کرد. پژوهش حاضر با روش کیفی و تحلیل گفتمانی، با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و بر اساس نظریه لاکلا و شانتال موف انجام شد. موف و لاکلا به دلیل اهمیت قائل شدن برای نقش عواطف انسانی در سیاست، عرصه فراخی را برای تحلیل جنبش‌های اجتماعی فراهم کردند. پرسش اصلی مقاله این بود که چه محرک‌های روان‌شناختی برای حمایت از پوپولیست مطرح بودند و چگونه می‌توان با استفاده از رویکرد روان‌شناختی به بررسی پوپولیسم پرداخت؟ فرضیه مقاله این بود که محرک‌هایی چون احساس حقارت، حسرت، نیاز به کرامت، نادیده گرفته شدن، به حاشیه رانده شدن و بیگانه‌هاسی از جمله محرک‌های اصلی روان‌شناختی در ظهور پوپولیسم بودند. در این پژوهش امیال روان‌شناختی مؤثر در میان توده‌ها به‌ویژه در زمان بحران مورد بررسی قرار گرفت. همچنین با ذکر دو نمونه برجسته از جنبش‌های پوپولیستی یعنی آمریکای عصر ترامپ و آلمان نازی تأثیر امیال روان‌شناختی بحث شد.

واژگان کلیدی: پوپولیسم، ترامپ، روانشناسی سیاسی-اجتماعی، عواطف، لاکلا، موف.

مقدمه

مقاله حاضر در پی به چالش کشیدن دیدگاه‌های موجود درباره پوپولیسم است. این پدیده همواره با رویکرد جامعه‌شناسی سیاسی بررسی شده است و کمتر به آن از منظر روانشناسی سیاسی و توده‌ای پرداخته شده است. حتی کارهای گوستاو لوبن^۱، الیاس کانتی^۲ و فروید^۳ که به بررسی روانشناسی توده‌ای پرداختند؛ هیچ اشاره‌ای به توضیح «پوپولیسم» از این منظر نداشته‌اند و تنها به تغییر و تحول‌های روان‌شناختی توده‌ها در حوادث و جنبش‌های سیاسی پرداختند. اهمیت بحث حاضر در این است که امروزه، دنیا با پوپولیسم راست افراطی مواجه است. شخصیت‌های پوپولیستی چون ترامپ که به طور کامل از مکانیسم‌های روان‌شناختی تحریک توده‌ها و نقطه‌های حساس روحی-روانی‌شان آگاه هستند، از این قضیه بهره‌برداری سیاسی کاملی را می‌کنند. ضرورت و اهمیت مقاله آگاهی یافتن از ریشه‌های روان‌شناختی جنبش‌های پوپولیستی است تا شاید بتوان با شناخت سائق‌های روان‌شناختی بشر راه‌های مناسب‌تری برای پاسخ به آن‌ها یافت و از عواقب جنبش دیگری نظیر نازیسم، فجایع جنگی و هولوکاست جلوگیری کرد. زیرا، استدلال مقاله آن است که جنبش افراطی نظیر نازیسم امری پایان یافته نیست و امکان دارد در شرایط مختلف به صورت‌های متفاوتی ولی به همان اندازه سهمگین بروز و ظهور کند.

مقاله حاضر پس از مرور کوتاهی بر ادبیات نظری موجود در مورد پوپولیسم، به بحث چارچوب نظری این امر می‌پردازد و پس از آن، نقد دیدگاه‌های رایج و رابطه پوپولیسم و امر سیاسی را ارائه می‌کند و در پایان روانشناسی پوپولیسم را

^۱Gustave Le Bon

^۲Elias Canetti

^۳Freud

مورد بررسی قرار می‌دهد و تلاش دارد تا از زاویه روانشناسی سیاسی به بررسی این پدیده بپردازد. هدف اصلی مقاله، شناخت عمیق‌تر پوپولیسم است و مقاله ادعا دارد که این شناخت عمیق چه در مورد توده‌ها و چه در مورد پوپولیست‌ها با رویکرد روانشناسی سیاسی امکان‌پذیر است. پرسش اصلی مقاله این است که محرک‌های روان‌شناختی برای حمایت از پوپولیست‌ها کدام هستند و چگونه می‌توان با رویکردی روان‌شناختی به بررسی پوپولیسم پرداخت؟ فرضیه مقاله این است که محرک‌هایی چون احساس حقارت، حسرت، نیاز به کرامت، نادیده گرفته شدن، به حاشیه رانده شدن و بیگانه‌هراسی از جمله محرک‌های اصلی روان‌شناختی در ظهور پوپولیسم جدید هستند؛ بنابراین، می‌توان با استفاده از دیدگاه‌های لاکلا و موف که در نظریه خودشان برای احساس و شور جایگاه قائل هستند؛ به بررسی پوپولیسم و ارتباط آن با امر سیاسی در شکل کنونی و رایج آن پرداخت. موف و لاکلا «هویت» را یکی از مفاهیم محوری دیدگاه خود قرار دادند و از این جهت، نگاه فراخی به امر سیاسی و ابعاد تحلیلی آن داشتند.

روش تحقیق

درحالی که در روانشناسی جنایی به‌طور معمول، از روش کمی و تجربی، مبتنی بر مشاهده که در سنت رفتارگرایی است، استفاده می‌شود (Bonta & Andrews, 2017, p. 29)؛ ولی در روانشناسی سیاسی روش معمول روش کیفی است؛ چون سنجش متغیرها که لازمه‌ی روش کمی است نیازمند شرایط کنترل‌شده‌ای است که البته در محیط اجتماعی و سیاسی امکان‌پذیر نیست. همچنین، نحوه رفتار افراد مورد آزمون در محیط آزمایشگاه ممکن است با نحوه‌ی رفتار و واکنش آن‌ها در محیط واقعی متفاوت باشد (L. Cottam, Mastors, Preston & Dietz, 2016, p. 16). از این منظر، مطالعه در حوزه روان‌شناختی-سیاسی جنبش‌های

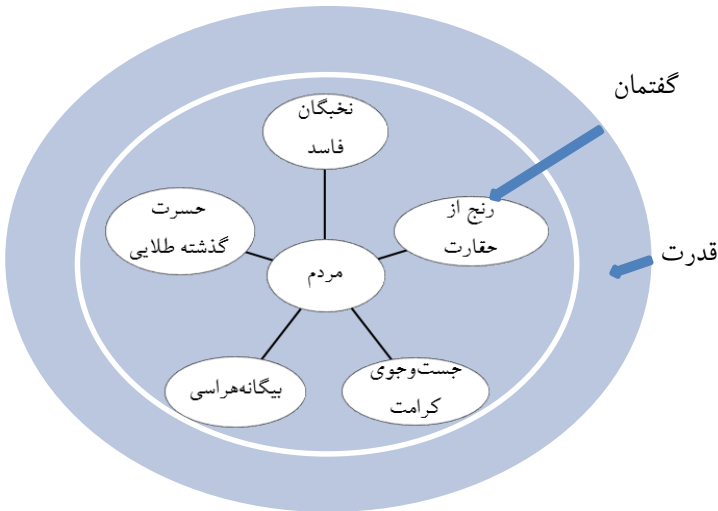
جدید اجتماعی، قرابت بیشتری با مطالعات تحلیل گفتمان در پارادایم کیفی دارد. حتی اگر تحلیل‌گران گفتمان از روش‌های متفاوتی استفاده کنند و به داده‌ها از دیدگاه‌های نظری گوناگون بنگرند، تمرکز اصلی بر بررسی دقیق و تجربی زبان همراه با دیگر منابع نشانه‌شناختی (Tovares, 2022, p. 25) در فرایند مطالعه جنبش‌های جدید اجتماعی است. در این نگرش، تحلیل گفتمان، الگوهای زبان را در متون مختلف و زمینه‌های استفاده از زبان را بررسی می‌کند. گفتمان به زبانی اطلاق می‌شود که در نوشتار، گفتار، زبان اشاره یا هر نوع فرآیند نشانه‌ای مانند استفاده از استعاره‌ها، قیاس‌ها و نمادها برای ایجاد معنا استفاده می‌شود. (Rezaul

Islam; Ahmed Khan & Baikady, 2022, p. 405)

هدف تحلیل گفتمان در همه اشکال آن تحلیل راه‌هایی است که زبان در ساختن واقعیت اجتماعی نقش دارد. از این نظر، دو سنت گسترده را می‌توان از یکدیگر متمایز کرد. اولین آن‌ها عمدتاً توصیفی است و روش‌های این سنت اغلب از زبان‌شناسی سرچشمه می‌گیرد، آن‌ها به توصیف نحوه سازمان‌دهی متن و گفتار، راه‌هایی که افراد برای دنبال کردن اهداف مکالمه و انواع استراتژی‌هایی که آن‌ها در متن جنبش‌ها استفاده می‌کنند، توجه دارند. نوع دوم تحلیل گفتمان، به‌طور معمول در علوم اجتماعی ریشه دارد. ممکن است از ابزارهای مشابه برای تحلیل گفتمان توصیفی استفاده کند؛ اما برخلاف تحلیل توصیفی، آن را به تجزیه و تحلیل زبان محدود نمی‌کند، بلکه شامل رابطه بین زبان، فرآیندهای تولید، دریافت و انتشار زبان و زمینه وسیع‌تری است که در آن صورت می‌گیرد. تجزیه و تحلیل انتقادی گفتمان لاکلا و موف، در جلوه‌های مختلف آن بر مواردی از گفتمان غالب متمرکز است (که "گفتمان هژمونیک" نیز نامیده می‌شود).

تحلیل گفتمان انتقادی، همچنین ارزش‌هایی را که توسط گفتمان غالب منتقل می‌شوند (و اغلب آن‌ها را مورد انتقاد قرار می‌دهد) و شیوه‌هایی که گفتمان درک ما را از یک پدیده معین شکل می‌دهد، مورد بررسی قرار می‌دهد. در نتیجه، تحلیل‌گران گفتمان، چهار پرسش اصلی را مطرح می‌کنند: «گفتمان چگونه ساخت می‌یابد؟ چگونه کنش‌های اجتماعی انجام می‌شود؟ چگونه هویت‌ها مورد بحث و مذاکره قرار می‌گیرند و چگونه ایدئولوژی‌ها ساخته می‌شوند». برای بررسی کامل چنین پرسش‌هایی، محققان باید ایده‌های خود را به شبکه‌ای از توضیحات و تفسیر مرتبط کنند. به عبارت دیگر، آن‌ها کار خود را در حوزه نظریه پایه‌گذاری می‌کنند. کاربرد نظریه یا نظریه‌های مرتبط همراه با ابزار روش‌شناختی مناسب کاری فراتر از توصیف صرف یک پدیده و تحلیل و تفسیر آن است (Tovares, 2022, p. 21).

در گفتمان پوپولیستی دال مرکزی «مردم» است، که رابطه آنتاگونیستی با «نخبگان فاسد» دارد و بیانگر غیریت‌سازی گفتمان است. دال‌های شناور نیز حول محور دال مرکزی مفصل‌بندی و در فضای گفتمانی پوپولیستی جذب شده‌اند، که به عبارتی همان وقته‌ها هستند و به صورت موقت تثبیت شده‌اند (نگاه کنید به: منوچهری و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۲-۱۲۴). گفتمان نیز بر بستر قدرت شکل گرفته است. در اینجا دال‌های تهی که نشان از امر غایب دارند، نظم عادلانه‌ی اقتصادی-اجتماعی و کرامت ملی است. شکل زیر نمودار گفتمانی پوپولیستی را نشان می‌دهد (طراحی توسط نویسندگان):

از سوی دیگر، عامل‌های درهم‌تنیده‌ای در رفتارها و واکنش‌های توده‌ها مؤثر است و نمی‌توان در عرصه‌ی روانشناسی توده‌ای نقشی تک‌علّی برای رفتارها قائل شد. به بیان دیگر، این عامل‌های درهم‌تنیده اثر انباشتی بر روی هم دارد و برای تحلیل عمیق روان‌شناختی نمی‌توان یک متغیر را از رفتار افراد استخراج کرد و حتی اگر بتوان چنین کاری انجام داد، آن متغیر نمی‌تواند به شکل درست و فارغ از خطا سنجیده شود؛ چون کنش‌های روان‌شناختی افراد در محیط واقعی متفاوت از محیط مورد آزمون است و مسائلی نظیر مورد نظارت قرار گرفتن فرد، ترس از مورد قضاوت قرار گرفتن نادرست و تمایل به درست جلوه دادن شخصیت از سوی افراد مورد آزمون می‌تواند خطای آزمایش تجربی را بالا ببرد. به بیان دیگر، انگیزه‌ها، کمبودها، حقارت‌ها و امیال انسان به قدری عمیق و ناشناخته است که شاید نتوان حتی با پیچیده‌ترین و متخصص‌ترین آزمایش‌های روانشناسی باعث بروز و ظهور آن‌ها شد. باوجوداین، داده‌های آماری و نظرسنجی‌ها می‌توانند

راهنمای خوبی باشند و ادعای مقاله رد مفید بودن این موارد نیست؛ اما به سبب درهم تنیدگی و عمیق بودن امیال روان شناختی ناشناخته یا کمتر شناخته شده‌ی بشر، ادعای مقاله این است که با روش کیفی می‌توان عرصه‌ی فراخ تری برای تحلیل داشت و خود را به یک یا چند متغیر محدود نکرد. در هر حال، روش کمی هم جایگاه خود را دارد و می‌تواند در جای خود مفید و پیش برنده باشد. به علاوه، روانشناسی سیاسی در آمیخته با ارزش‌ها و هنجارها و لنزهای فرهنگی و اجتماعی است و نمی‌توان قائل به مشاهده بی طرف امور شد و نمی‌توان به همان صورتی که دورکیم و رفتارگرایان می‌گفتند امور اجتماعی را به مثابه اشیاء دید. از سوی دیگر، داده‌ها و اطلاعاتی را که رهبران و مقام‌ها هم در ذهن خود ذخیره می‌کنند، نمی‌توان به‌طور عینی مشاهده کرد (بشیریه، ۱۳۹۷: ۷۰-۷۱). پژوهش حاضر تلاش دارد تا با استفاده از روش کیفی و تحلیل گفتمانی موف و لاکلا به تحلیل پوپولیس‌م پردازد و با استفاده از رویکرد روانشناسی سیاسی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای به بحث در مورد موضوع مقاله پردازد.

پیشینه پژوهش

پیشینه روانشناسی سیاسی به دهه ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ در آمریکا برمی‌گردد که بررسی افکار عمومی و رفتارهای انتخاباتی کم‌کم اهمیت یافت و شروع دقیق آن به سال ۱۹۵۲ در دانشگاه میشیگان آمریکا برمی‌گردد و در آن سال به تدریج، جمع‌آوری داده‌های مربوط به افکار عمومی و ترجیح‌های انتخاباتی اهمیت یافت (L. Cottam, Mastors, Preston & Dietz, 2016, p. 17). مساله دیگری که ضرورت پژوهش در حوزه روانشناسی سیاسی را ایجاب می‌کرد، تجربه دو جنگ جهانی و دولت‌های تمامیت‌خواه بود. جنایت‌های جنگی و فجایعی نظیر هولوکاست کنجکاو‌ی مراکز علمی را در مورد روان بشر بیش از پیش برانگیخت،

اما باکارهای چارلز مریام^۱ و هارولد لاسول^۲ روانشناسی سیاسی به تدریج در قامت یک رشته دانشگاهی مطرح شد (Nesbitt-Larking, Kinnvall, Capelos & Dekker, 2014, p. 5). مریام از پایه‌گذاران مکتب شیکاگو و از مدافعان روش کمی در سیاست بود. او تلاش داشت تا بین روانشناسی و سیاست ارتباط برقرار کند و به دنبال آن بود تا بر اساس نظریه رفتارگرایی پدیده‌های سیاسی را تحلیل کند. او به‌ویژه در کتاب «جنبه‌های جدید سیاست»^۳ دیدگاه‌های خود را مطرح کرد. او زمینه را برای تحلیل‌های روان‌شناختی عرصه سیاست فراهم نمود و از این جهت نقش مهمی در تحلیل روان‌شناختی پوپولیسم داشته است. هارولد لاسول نیز از بنیان‌گذاران روانشناسی سیاسی بود. لاسول از نظریه فروید تأثیر گرفته بود و مصاحبه‌های روان‌شناختی طراحی و انجام داد و در آزمایشگاه علوم اجتماعی که ایجاد کرده بود به تحلیل روان‌شناختی دانشجویان و داوطلبان می‌پرداخت و آن‌ها را در کتاب «آسیب‌شناسی روانی و سیاست»^۴ منتشر ساخت، لاسول تلاش داشت تا در این کتاب نشان دهد که بسیاری از فعالیت‌های سیاسی با انگیزه‌های شخصی و روانی صورت می‌گیرد. به علاوه، در کتاب «قدرت و شخصیت»^۵ استدلال کرد که میل قدرت‌طلبی در درون افراد ناشی از تلاش آن‌ها برای جبران یک نقص یا ضعف است. او اگرچه از فروید تأثیر گرفته بود ولی در این کتاب با نگاهی آدلری، کمبودها و عقده حقارت افراد را سرمنشأ قدرت‌طلبی آن‌ها می‌داند. کار او از جهت پیشگامی در روانشناسی سیاسی حائز اهمیت است و از این رو الهام‌بخش

^۱ Charles Merriam

^۲ Harold Lasswell

^۳ *New Aspects of Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 1925.

^۴ *Psychopathology and Politics*

^۵ *Power and personality*

بسیاری از نظریه پردازان پس از خود بوده است، هرچند که به طور مشخص در مورد جنبش های اجتماعی و توده ای بحث نکرده است.

نظریه ی فروید در زمینه روانشناسی توده ای و امیال سرکوب شده و رانده شده به ناخود آگاه نیز گام مهمی در روانشناسی بود. او در کتاب «روانشناسی گروهی و تحلیل اِگو» از آراء گوستاو لوبن تأثیر گرفته بود و استدلال کرد زمانی که افراد در گروه هستند، احساس امنیت و قدرت می کنند؛ از این رو، دست به اقدام هایی می زنند که پیش از آن به صورت فردی هرگز مرتکب آن نمی شدند. در کل، فروید در بحث روانشناسی توده ای ضمن تأکید بر کنش غیرعقلانی توده ها، بر استحاله هویت فردی و ادغام فرد در گروه تمرکز کرده است. ویلهلم رایش نیز دیدگاه خود را در مورد سرکوب جنسی در کتاب «روانشناسی توده ای فاشیسم» طرح کرد. او از نظریه فروید الهام گرفت و سرکوب امیال جنسی را به عنوان اصلی ترین عامل گرایش به نازیسم دانست. در هر حال، نظریه وی تک علی محسوب می شود و می توان این سؤال را مطرح کرد که چرا در سایر جوامع سرکوب شده از نظر جنسی، جنبش فاشیستی شکل نگرفت؟ اریک فروم در نظریه «گریز از آزادی» و کتابی با همین عنوان نیز استدلال می کند که تشویش های ناشی از جامعه صنعتی و بحران گذار به صنعتی شدن و احساس تنهایی عامل مهم در گرایش به جنبش های پوپولیستی است. وی بیشتر بر تبعات روان شناختی صنعتی شدن تمرکز داشته است. آثار نامبرده از جمله برجسته ترین دیدگاه های مربوط به این حوزه است. گوستاو لوبن و الیاس کانتی هم دیدگاه های حائز اهمیتی در مورد روانشناسی توده ها دارند (نگاه کنید به: Canetti, 1978; Lebon, 1895, 1912). کانتی سطح تحلیل را از فرد به گروه می برد و توده را موجودیتی مستقل از فرد قرار می دهد. او در کتاب «توده و قدرت» تلاش دارد تا سازوکار جذب

توده‌ها به قدرت را توضیح دهد. کانتی ضمن برشمردن ویژگی‌های توده‌ها با نگاهی روان‌شناختی جنبش‌های توده‌ای را تحلیل می‌کند. با این وجود، او تحلیلی در مورد رهبران پوپولیست ارائه نمی‌دهد. در کل، هر دو متفکر نامبرده تلاش داشتند تا از منظر روان‌شناختی به جنبش‌های سیاسی-اجتماعی و رفتارهای توده‌ای نگاه کنند؛ اما نکته‌ای که در تمام این دیدگاه‌ها وجود دارد، آن است که یا صرفاً به بررسی روانشناسی توده‌ای پرداختند و یا این که پوپولیسم را با رویکردی جامعه‌شناختی بررسی کرده‌اند. در مقابل، مقاله حاضر به دنبال آن است تا با رویکرد روان‌شناختی و نه از منظر جامعه‌شناسی سیاسی به بررسی پدیده پوپولیسم بپردازد. هرچند که با جنبش راست افراطی و به قدرت رسیدن ترامپ در انتخابات ۲۰۱۶ آمریکا، جامعه دانشگاهی به‌ویژه در اروپا چرخشی در رویکردهای خود انجام داد و به جای بررسی پوپولیسم از منظر جامعه‌شناسی به دیدگاه‌های روانشناسی اجتماعی-سیاسی روی آورد. با این حال، هنوز خلأ پژوهشی در این زمینه زیاد است؛ چون بسیاری از سائق‌های روان‌شناختی جمعی بشر ناشناخته است و مقاله حاضر در پی پر کردن بخشی از این خلأ پژوهشی است.

چارچوب نظری

چارچوب نظری مقاله بر اساس نظریه شانتال موف و ارنستو لاکلا است. آن‌ها با طرح مباحثی چون هویت و عواطف در عرصه سیاسی بینش وسیعی را برای تحلیل‌های سیاسی و جنبش‌های اجتماعی فراهم آوردند. نظریه‌پردازانی که در بحث پیش در مورد آن‌ها گفته شد، بیشتر پیرامون روانشناسی اجتماعی و توده‌ای کارکرده‌اند و هیچ تحلیلی از پوپولیسم نداشته‌اند؛ هرچند که می‌توان از دیدگاه‌هایشان در زمینه گرایش توده‌ها به پوپولیست‌ها استفاده کرد، ولی موف و لاکلا نظریه‌پردازهایی هستند که ضمن توجه به ابعاد روان‌شناختی مساله، نظریه

خود را در مورد پوپولیسم به عنوان راهی رهایی‌بخش طرح کردند که محدودیت‌های نهادهای موجود را درمی‌نوردد و از این حیث، برای چارچوب نظری مقاله مناسب دیده شد. به عقیده موف و لاکلا، مفهوم «شور» نقش مهمی در شکل‌گیری هویت جمعی دارد و نیروی پیش‌برنده در عرصه سیاست است (L. Cottam, Mastors, Preston 2002, p. 8; Mouffe, 2016, p.21). Dietz, & زمانی که آن‌ها از شکل آگونیستی سخن می‌گویند، معتقد هستند که این عرصه‌ای نیست که شور و احساس‌ها به حوزه خصوصی رانده شود و از طرفی حوزه عمومی را عرصه خرد و عقلانیت در نظر نمی‌گیرند؛ بلکه به عقیده آن‌ها حوزه عمومی همان عرصه‌ای است که شور و هیجان‌ها حول محور هدف‌های دموکراتیک جمع می‌شوند و همان‌طور که گفته شد، به مثابه نیرویی پیش‌برنده عمل می‌کنند (Mouffe, 2002, p. 9) و احزاب پوپولیستی راست تنها احزابی هستند که از این شور و عواطف به خوبی استفاده می‌کنند (Mouffe, 2002, p. 12) و چون یک مفرّی برای شور و احساس‌های عمومی به وجود می‌آورند، جذابیت آن‌ها برای عموم افزایش می‌یابد و به دنبال آن هستند تا در وقت مقتضی به این شور پاسخ دهند. از این رو، شناسایی شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که در آن پوپولیست‌ها ظهور می‌یابند، ضرورت دارد (Mouffe, 2002, p. 13). هویت‌های عمومی در قلب جنبش‌های پوپولیستی ساخته می‌شوند؛ بنابراین، جذاب‌ترین جنبش اجتماعی هستند که در آن، آن‌ها در مقابل نهادهای موجود و ایده‌ها و ارزش‌های مسلط جامعه قرار می‌گیرند (Laclau, 2005a, p. 5). جنبش‌های پوپولیستی به مردمی که به خاطر جایگاه طبقاتی، مذهبی، قومیتی و موقعیت جغرافیایی‌شان نادیده گرفته شده‌اند، مفرّی برای ابراز وجود می‌دهند و به آنان فرصت می‌دهند تا به عنوان کنشگران سیاسی وارد عرصه شوند (Laclau, 2005b, p. 10).

11, p. 2005a) و به آن‌ها وعده می‌دهند که اگر جان‌فشانی کنند، پیروز می‌شوند (Ibid, p. 23). پوپولیسم عرصه‌ای را برای حاکمیت عمومی فراهم می‌کند و از این رو نه یک بحران که یک فرصت‌رهایی‌بخش است (Ibid, p. 29). پس به‌مثابه آینه‌ای برای دموکراسی عمل می‌کند که دموکراسی می‌تواند خود را در آن ببیند و از نقاط قوت و ضعف خود، آگاه شود (Ibid, p. 30).

ویژگی حائز اهمیت پوپولیسم جذابیت آن برای مردم و ضد نخبه‌گرایی است، این پدیده شوری است که از جانب دون‌پایگان علیه سیاستمداران و متخصصان و افراد در رأس هرم قدرت صورت می‌گیرد (Laclau, 2005a, p. 7). مردمی که گذشته «طلایی» خود را به یاد می‌آورند و به دنبال احیای آن هستند (Laclau, 2005a, 8; I. Krueger & J. Grüning, 2021, p. 135). این نگاه به گذشته طلایی را هم در حسرت مردم آلمان برای قدرت‌ازدست‌رفته کشورشان در جنگ جهانی اول و تحقیر پس‌از آن و هم در مردم آمریکا که اضطراب حفظ ابرقدرت ماندن کشورشان را دارند و شعاری که ترامپ بر این اساس ساخت، «آمریکا را دوباره بزرگ کنید»، می‌توان دید.

پوپولیسم فاقد محتوا است و از لحاظ نظری پوچ و بی‌محتوا است (Laclau, 1977, p. 113) و این همان دلیل جذابیت احزاب راست برای مردم است، چون آن‌ها مسائل را برای توده‌ها ساده‌سازی می‌کنند و از آنجا که توانایی‌های شناختی توده‌ها محدود است، همین ساده‌سازی شناختی در مورد مسائل پیچیده سیاسی-اقتصادی جذابیت لازم را برای توده‌ها فراهم می‌کند (Laclau, 2005a, p. 18; Golec de Zavala, 2012, p. 92). همچنین، پوپولیسم فراتر از طبقه‌های اقتصادی و قشربندی‌های اجتماعی عمل می‌کند (Laclau, 2005a, p. 209). باوجود نظریه موسع موف و لاکلا که عرصه فراخی را برای تحلیل جنبش‌های

پوپولیستی فراهم می‌کنند، اما آن‌ها عواطف پیچیده بشری را صرفاً به مفهوم «شور» تقلیل می‌دهند. این در حالی است که محرک‌هایی چون احساس ناامنی روانی که به‌ویژه در بحران‌های اقتصادی و سیاست‌های مهاجرتی تشدید می‌شود و منجر به افراطی‌ترین واکنش‌ها می‌گردد، از سوی آن‌ها نادیده گرفته شده است. از سوی دیگر باوجود فجایع انسانی که در آلمان نازی رخ داد و یا سیاست‌های جنگ طلبانه و نگاه‌های تحقیرآمیز ترامپ به دیگر ملت‌ها، زنان و سیاه‌پوستان باید پرسید که آیا جنبش‌های پوپولیستی همچنان رهایی‌بخش هستند؟ مساله دیگر در دستگاه نظری موف و لاکلا «گفتمان» است که در آن واقعیت را امری برساخته در نظر می‌گیرند. باوجود نقدهایی که به دیدگاه موف و لاکلا وارد است، اما آن‌ها نسبت به هانا آرنت^۱ و یا کورنهاوزر^۲ گامی فراتر گذاشته‌اند و افق دید وسیع‌تری را برای محققان فراهم آورده‌اند و این نقطه مثبت کارشان است که به همین دلیل به عنوان چارچوب نظری مقاله حاضر در نظر گرفته شد.

ویژگی‌های پوپولیسم

برای شناخت پوپولیسم ابتدا باید به احصای ویژگی‌های آن پرداخت. مهم‌ترین ویژگی‌های آن عبارت‌اند از:

- پوپولیسم ایدئولوژی «بازنده‌ها» است (موود، ۱۳۹۸: ۹). تجربه جنبش‌های پوپولیستی نشان داده است که اقشار حاشیه‌ای، حومه‌نشین‌های شهرهای بزرگ، افراد به حاشیه رانده شده و آن‌ها که احساس بازنده بودن می‌کنند، جذب این جنبش‌ها می‌شوند. به‌طور نمونه، بعد از بحران اقتصادی ۱۹۲۹ شمار افرادی که از نظر اقتصادی شکست خوردند افزایش یافت و اغلب آن‌ها از حامیان حزب نازی

^۱ Hannah Arendt

^۲ Kornhauser

شدند. به تعبیر پولانزاس آن‌ها خرده بورژوازی‌هایی بودند که برای حفظ تمایز خود از طبقه کارگر تمام سعی خود را می‌کردند.

• مفاهیم اصلی آن مردم، نخبگان و اراده همگانی است. آنچه مردم و پوپولیست‌ها را به هم پیوند می‌دهد، همان اراده‌ی همگانی روسو است (Mudde, 2017, p. 50). لاکلا و موف به آن به‌مثابه رهیافتی‌های بخش نگاه می‌کنند و در نظر آن‌ها لیبرال دموکراسی یک مساله و دموکراسی رادیکال راه‌حل است (موود، ۱۳۹۸: ۲۲).

• پوپولیسم همواره ایدئولوژی میزبان دارد. به‌طور مثال، در پوپولیسم چپ، سوسیالیسم میزبان و در پوپولیسم راست، ملی‌گرایی میزبان است. بنابراین، جنبش‌های پوپولیستی به‌تنهایی یک ایدئولوژی واحد ندارند؛ بلکه به منظور کسب قدرت، خود را با ایدئولوژی فراگیر منطبق می‌سازند.

• پوپولیست‌ها پرسش‌های درست مطرح می‌کنند و پاسخ غلط به آن‌ها می‌دهند (همان، ۱۴۴). نمونه مشخص این امر را می‌توان در موضوع‌هایی دید که هیتلر و ترامپ برای ملتشان طرح کردند. به‌طور مثال، هیتلر در پی جبران تحقیر ناشی از شکست‌های جنگ جهانی اول و پیشرفت کشور آلمان بود و از نظر هر شهروند آلمانی این امر طبیعی جلوه می‌کرد؛ درحالی‌که هیتلر به این مساله پاسخ اشتباه هولوکاست و فجایع انسانی را داد. ترامپ هم با شعار «آمریکا را دوباره بزرگ کنید» به میدان آمد که البته برای هر شهروند آمریکایی که عطش حفظ «تمایز» خود با دیگر ملت‌ها را دارد، این مساله امر بدیهی بود. در مقابل، پاسخ اشتباه ترامپ، شعله‌ور کردن جنگ در خاورمیانه، تحقیر نژادی و جنسیتی و قرار دادن آمریکا در آستانه نزاع داخلی بود.

• حرکت توده‌ای ویژگی دیگر پوپولیسم است. در این عرصه گروه نقش مهمی دارد؛ چون هویت فردی انسان‌ها را مستحیل می‌کند و سازوکار روان‌شناختی دارد که به توده احساس قدرت کاذبی را می‌دهد و آن را تحریک به انجام کارهایی می‌کند که پیش از آن هرگز در خارج از گروه حاضر به انجام آن نبود (L. Cottam, Mastors, Preston & Dietz, 2016, p. 22). توده‌ها در جایگاه پایین‌دست قرار دارند و احساس نفرت و حسادت نسبت به طبقه‌های بالادست دارند و در مقابل، نیز نخبگان بالادست هم احساس انزجار نسبت به دون‌پایگان دارند. بنابراین، عواطف از نظر روان‌شناختی نقش حائز اهمیتی دارند. توده‌ها بیش از آنکه کنش عقلانی داشته باشند، کنش احساسی دارند. پوپولیست این عواطف را در جهت کسب و حفظ قدرت هدایت و از آن‌ها بهره‌برداری لازم سیاسی را می‌کند.

• پوپولیسم نهادهای میانجی مردم و حکومت را قبول ندارد و نسبت به آن‌ها بدگمان است (نظری و سلیمی، ۱۳۹۴: ۱۶۷). در حالی که جامعه مدنی، احزاب و انجمن‌ها خواسته‌های مردم را به صورت عقلانی به نهادهای مربوطه منتقل می‌سازند، اما این نهادهای واسطه برای پوپولیست به عنوان یک سد محسوب می‌شود، چون از شهروندان در برابر قدرت سیاسی محافظت می‌کند. حال آن‌که، پوپولیست‌ها خواهان اطاعت بی‌چون و چرا و استحاله هویت فردی هستند.

نقد نظریه‌های رایج

ویلیام کورنهاوزر در کتاب خود «سیاست در جامعه توده‌ای» تلاش داشت تا جامعه توده‌ای را با رویکرد جامعه‌شناسی سیاسی بررسی کند، او جامعه را به سه دسته جامعه جماعتی که بر اساس همبستگی‌های جماعتی باهم زندگی می‌کنند، جامعه کثرت‌گرا و توده‌ای تقسیم‌بندی می‌کند (هاوزر، ۱۴۰۰: ۹-۳۲). می‌توان

گفت او فرمول‌بندی ساده‌ای از جوامع پیچیده ارائه می‌دهد و اشاره‌ای به جامعه‌ی در حال گذار از سنت به مدرنیته در این دسته‌بندی نمی‌کند. او استدلال می‌کند که در جوامع کثرت‌گرا که نهادها و انجمن‌های مدنی واسطه بین مردم و نخبگان هستند، جنبش توده‌ای اتفاق نمی‌افتد، چون توده‌های مردم غیرقابل دسترسی مستقیم برای نخبگان هستند (همان، ۴۳). این در حالی است که آمریکای ۲۰۱۶ به‌عنوان کثرت‌گراترین جامعه، جنبش توده‌ای و پوپولیستی را تجربه کرد که نقیض دیدگاه‌های وی است. به‌علاوه، او هیچ توجهی به جنبه‌های روانشناسی اجتماعی و توده‌ای نکرد و فقط با رویکرد جامعه‌شناسی به بررسی جامعه‌ی توده‌ای پرداخت و از این‌رو در تحلیل شرایط جنبش‌های پوپولیستی پاسخ مناسبی را ارائه نکرد.

شایان ذکر است که او با روش کمی که مبتنی بر عینیت است و ناتوان از فهم آنچه در بطن و زیرپوست جامعه در حرکت است، به بررسی جامعه توده‌ای پرداخت. کورنهاوزر استدلال می‌کند که افرادی که پیوندهای شخصی دارند؛ ولی هیچ‌گونه ارتباط و پیوند گسترده‌ای با جامعه ندارند، مستعد جنبش‌های توده‌ای هستند (هاوزر، ۱۴۰۰: ۱۰۵). اما اگر بار دیگر به جنبش‌های راست افراطی در آمریکا یا فرانسه نگاه شود، چنین دیدگاهی رد می‌شود؛ چون در این جوامع که افراد به‌واسطه حزب‌ها و گروه‌های مختلف ارتباط پیوسته و مداومی با جامعه مدنی دارند، اما جذب جنبش‌های پوپولیستی نیز شدند.

در عین حال، نقطه قوت نظریه او توجه به بی‌ثباتی اقتصادی و احساس ناکامی توده‌ها است. توده‌ها در زمان بحران اقتصادی خود را با وضع گذشته‌شان یا با طبقات دیگر و یا کشورهای دیگر مقایسه می‌کنند و از این جهت احساس نارضایتی بیشتری خواهند داشت (هاوزر، ۱۴۰۰: ۱۸۱-۱۸۲). در کل، دیدگاه

کورنهاوزر چارچوب نظری مناسبی برای جنبش‌های پوپولیستی نیست؛ چون با نگاه تک‌بعدی جامعه‌شناسی به سراغ آن رفته است. به عنوان مثال، اگر تلاش شود تا پدیده ظهور پوپولیستی چون ترامپ را با این نظریه بررسی کرد، به بن‌بست منتهی می‌شود؛ زیرا این نظریه هیچ جایی برای تحلیل رانه‌های اصلی روان‌شناختی جامعه آمریکا و پوپولیست‌ها ندارد.

نظریه هانا آرنت هم با وجود نقاط قوت خود برای تحلیل پوپولیسم و یا حتی جنبش‌های اجتماعی راه به جایی نمی‌برد. او فضای اجتماعی را عرصه‌ی تفاهم و گفت‌وگو می‌داند و از این جهت، جایگاهی برای امر سیاسی و آنتاگونیسم قائل نیست (موفه، ۱۳۹۱: ۱۶). چنین نگاه آرمانی واقعیت‌های اجتماعی و تخصم و منازعه را که ذاتی عرصه سیاست و زندگی اجتماعی است، نادیده می‌گیرد و به امر سیاسی که در جنبش‌های پوپولیستی به بارزترین شکل ممکن نمود می‌یابد، توجهی ندارد. آرنت از باید‌ها و نباید‌ها صحبت می‌کند و نگاهی هنجاری به حوزه سیاست دارد. با نگاهی به وقایع سیاسی می‌توان دید که این عرصه لزوماً عرصه مفاهمه و گفت‌وگو نیست.

او پیچیدگی‌های دنیای سیاست را به گفت‌وگو و مفاهمه تقلیل می‌دهد و علاوه بر آن، عرصه‌ای فراخ برای آن قائل است که در آن مردم عادی هم باید وارد شوند و فارغ از عرصه کار، کنشگری سیاسی داشته باشند. ولی آیا همه، دانش سیاسی کافی برای چنین کنشگری را دارند؟ آیا همه علاقه به چنین کنشگری دارند؟ بسیاری از انسان‌ها در سراسر دنیا به دنبال کارآفرینی و کسب سود اقتصادی هرچه بیشتر از قبل هستند، بی‌آنکه کوچک‌ترین علاقه‌ای به خواندن حتی یک صفحه روزنامه‌ی سیاسی داشته باشند، ولی جذب جنبش‌های پوپولیستی می‌شوند، نمونه بارز آن جنبش راست افراطی در آمریکا (دوره ترامپ)

و آلمان نازی بوده است. به نظر می‌رسد که آن‌ها نه در اثر تمایل به کنشگری سیاسی و مفاهمه که در اثر سائق‌های روان‌شناختی جمعی جذب این مسیر می‌شوند و پس از «تبعیت از گروه» که یکی از رانه‌های رئیسه در روانشناسی توده‌ای است (L. Cottam, Mastors, Preston & Dietz, 2016, p. 89)، حمایت خود را از چنین جنبش‌هایی ادامه می‌دهند.

آرنت آزادی را علت وجودی سیاست می‌داند (آرنت، ۱۳۸۸: ۲۰۷). چنین نگاهی ناشی از ساده‌سازی روان‌پپچیده بشر است. انسان‌شناسی آرنت تک‌بعدی و آرمانی است. میل درونی بشر به سلطه بر دیگری، به حفظ نابرابری و تمایز خود با دیگری است نه آزادی. با نگاهی به اجتماع‌های بشری می‌توان این میل را دریافت. همین میل به سلطه، منجر به وجود «همه‌جا حاضر» امر سیاسی و آنتاگونیسم می‌شود که حتی در رابطه‌ی به‌ظاهر همسان دو همکار، دو همسایه و دو دوست نیز وجود دارد. می‌توان گفت که سیاست، خاص اجتماع انسان‌ها است و از ذات ستیزه‌جو و تشنه‌ی قدرت انسان سرچشمه می‌گیرد. پس علت وجودی آن نمی‌تواند آزادی باشد. آرنت حتی هدف طغیان را رهایی می‌داند (آرنت، ۱۳۶۱: ۲۰۰). می‌توان پرسید که آیا در طغیان و نبود ثبات سیاسی، رهایی امکان‌پذیر است؟ برخلاف آرنت، می‌توان با نگاه هابزی گفت که طغیان، آنارشی را با خود به همراه دارد و از این رو رهایی‌بخش نیست. به علاوه، او جایگاهی برای عواطف توده‌ای و شور در نظر ندارد.

پوپولیسیم و درک اقتضائات جدید امر سیاسی

به عقیده‌ی موف، امر سیاسی عرصه‌ی منازعه و آنتاگونیسم است (موفه، ۱۳۹۱: ۱۸) و اگر تصور کنیم که زندگی دموکراتیک عرصه‌ی گفت‌وگو است؛ ممکن است که فراموش کنیم که واقعیت آن همچنان منازعه است (موفه، ۱۳۹۱: ۵۷).

باوجوداین، متفکرانی چون راولز به منازعه و امر سیاسی توجهی نداشته‌اند (Hauptmann, 2004, p. 48; Mouffe, 1993, p. 48-52). در پوپولیسم این منازعه به آشکارترین شکل نمود می‌یابد و در آن جامعه به دو اردوگاه متخاصم «مردم پاک» در برابر «نخبگان فاسد» تقسیم می‌شوند (موود، ۱۳۹۸: ۲۴). چنین تخصمی در آمریکا بسیار شدید است و این ایده که مردم، با فضیلت و نخبگان، فاسد هستند، همواره در سرتاسر تاریخ آمریکا بوده است (همان، ۱۳۲). این تضاد، بیشتر شکل اخلاقی داشته است تا طبقاتی (Mudde, 2017, p. 46). به باور موف و لاکلا، نادیده گرفتن امر سیاسی حاکی از ناتوانی تفکر به شیوه‌ای سیاسی است (Mouffe, 2005, p. 9) و لیبرالیسم نیز دارای چنین نقیصه‌ای است (Ibid, p. 10). این در حالی است که آنتاگونیسم ذاتی روابط انسانی است و می‌تواند به شکل‌های مختلف بروز و ظهور یابد (Laclau, 2007, p. 143). پوپولیسم یکی از همین شکل‌های بروز آنتاگونیسم و امر سیاسی است و به مثابه واکنشی به صنعتی شدن است و حاشیه فقیر جوامع صنعتی جذب آن می‌شوند و آنتاگونیسم بین گروه الیگارش و گروه‌های مسلط به عنوان دشمن، با ملت و مردم و اکثریت خاموش که سرکوب را تجربه کرده‌اند، صورت می‌گیرد (Laclau, 2005a, p. xi, 11, 87; H. Ditto & G. 2012, p. 23). (Rodriguez,

موف در مورد امر سیاسی از نظریه کارل اشمیت تأثیر گرفت، ولی تفاوت دیدگاه او با اشمیت در این است که اشمیت منازعه آنتاگونیستی و امر سیاسی را نه در داخل ملت که در عرصه بین‌المللی و بین دولتی در نظر داشت، منازعه‌ای که بین کشور آلمان با کشورهای متخاصم در جریان بود. این در حالی است که

موف امر سیاسی و آنتاگونیسم را درون کشور و بین پایین دست‌ها و بالادست‌ها در نظر می‌گیرد؛ بنابراین، او به پوپولیسم به عنوان منازعه آنتاگونیستی که بین ما «مردم» و آن‌ها «نخبگان فاسد» در درون جامعه صورت می‌گیرد و نمود بارز امر سیاسی است، نگاه می‌کرد (نگاه کنید به: نظری، ۱۴۰۰).

یافته‌های پژوهش

یکی از عوامل حمایت از پوپولیسم محرومیت است (P. Forgas & D. Crano, 2021, p. 4). در زمانی که شکاف بین نخبگان و رأی‌دهندگان اصلی خیلی زیاد می‌شود، جنبش‌های پوپولیستی بروز می‌یابد (Ibid, p. 7). در این راستا پوپولیست‌ها مردم را محور قرار می‌دهند. در گفتمان پوپولیستی "مردم" دال مرکزی هستند که دال‌های شناور حول آن مفصل‌بندی شده‌اند. به عنوان مثال، هیتلر در سخنرانی خود مردم آلمان را قیمتی‌ترین دارایی کشور خطاب می‌کند و این‌طور ادامه می‌دهد: «...و برای این مردم و به خاطر این مردم ما نبرد می‌کنیم و می‌جنگیم و هرگز سست نمی‌شویم و هرگز شجاعت را از دست نمی‌دهیم» (<http://www.aparat.com/v/cfmOH>).

ترس دیگر محرک روان‌شناختی محسوب می‌شود؛ ترسی که در اثر شرایط خاص سیاسی و اقتصادی برانگیخته می‌شود و با دروغ‌های بزرگی که به ظاهر تنها راه حل برای مساله است، از سوی رهبران پوپولیست به آن پاسخ داده می‌شود (Ibid, p. 13; Nesbitt-Larking et al, 2014, p.13). به علاوه، دال شناور "جست‌وجوی کرامت از دست رفته" دلالت بر مدل‌ل "ساختن جامعه جدید" را دارد. هیتلر در سخنرانی خود نوید آینده روشن را می‌دهد: «در آلمان یک جامعه جدید در حال ساخته شدن است و این زیباترین هدف ماست» (<http://www.aparat.com/v/cfmOH>).

ترامپ در مبارزه انتخاباتی ۲۰۱۶ اظهار کرد: «کشور ما در یک کشمکش جدی است... چین ما را خواهد کشت... ژاپن به همه جا ماشین صادر می کند... آن ها همیشه به ما ضربه می زنند... آن ها دوست ما نیستند، ولی ما را از نظر اقتصادی خواهند کشت... وقتی مکزیکی مردم را می فرستد بهترین ها را نمی فرستد، آن ها مشکل هایشان را برای ما می آورند. آن ها مواد مخدر، جرائم و تجاوز جنسی را با خود می آورند... تولید ناخالص داخلی ما که نشانه توانمندی است، زیر صفر است... نرخ بیکاری ۲۰ تا ۱۸ درصد است، عدد ۵/۶ را باور نکنید... دشمنان هر روز قوی تر و قوی تر می شوند... کشور ما نیازمند یک رهبر واقعا بزرگ است»

(<http://www.C-Span.org/video/?326473-1/donald-trump-presidential-campaign-announcement>).

ترامپ در این سخنرانی تلاش دارد تا از رقیب های اقتصادی مثل ژاپن و چین و کشور تهدید آمیزی مثل مکزیکی "غیریت سازی" کند و دیگری های متخاصم را به تصویر بکشد و بعد راه حل را نیز ارائه کرد: «ما بزرگراه ها، پل ها، تونل ها و بیمارستان ها را می سازیم. ما زیر ساخت مان را می سازیم... ما یک برنامه فوق العاده اقتصادی داریم» (<http://www.youtube.com/watch?V=Aa5awg6R>). در اینجا بار دیگر دال "جستجوی کرامت" بر مدلول "ساختن جامعه جدید" یعنی ایجاد پل ها، بزرگراه ها و زیر ساخت ها دلالت می کند.

«تبعیت از گروه» و استحاله هویت فردی از دیگر ویژگی های مشخص در جنبش های پوپولیستی است. نمونه آن را می توان در سخنرانی هیتلر دید که بیان کرد: «آلمان بیدار شده است، ما قدرت را در آلمان به دست آورده ایم... برای ادامه نبرد شما نباید خودتان اقدام کنید، شما باید اطاعت کنید، شما باید بپذیرید،

شما باید بپذیرید که درهم شکستن نیازمند اطاعت است» «...شما باید از احساس بزرگ رفاقت و بودن در گروه مراقبت کنید... شما مردمی خواهید بود که به هم پیوند می‌خورید، به همان محکمی که الآن هستید» (<http://www.aparat.com/v/cfmOH>). پوپولیست‌ها تلاش دارند تا هویت فردی را در هویت جمعی مستحیل کنند.

خشم و رنجش دیگر مؤلفه‌های اصلی عواطف جمعی به حساب می‌آیند که می‌توانند نیروی پیش‌برنده جنبش‌های پوپولیستی چه از نوع راست و چه از نوع چپ باشند

H. Ditto & G. Rodriguez, 2021, p. 35, 89; L. Cottam, Mastors, Preston & () Dietz, 2016, p. 397

به عنوان مثال، خشم و رنجشی که مردم آلمان بعد از جنگ جهانی اول احساس کردند، یکی از محرک‌های حمایت از نازی بود. هیتلر در سخنرانی آتشین خود پس از شکست در جنگ جهانی اول بیان کرد که: «زمانی که ما به تاریخمان نگاه کنیم، احساس شرمساری داریم که چگونه امروز زندگی می‌کنیم. مردم به خاطر تورم باید رنج زیادی را متحمل می‌شدند... و تمام مسئولیت بر دوش کسانی بود که پیمان ۱۹۱۸ را امضا کردند» (<http://www.aparat.com/v/cfmOH>). مدلول احساس شرمساری اشاره به دال "رنج از حقارت" دارد و دال "دیگری متخاصم" نخبگان فاسدی هستند که پیمان ۱۹۱۸ را امضا کردند. بنابراین، چون رنج زیادی را به واسطه احساس شرمساری و تورم بر مردم تحمیل کرده‌اند، بین آن‌ها و مردم رابطه آنتاگونیستی حاکم است.

موضوع دیگر، احساس خودشیفتگی جمعی است که به اندازه کافی از جانب دیگری برآورده نشده است (de Zavala et al, 2021, p. 109). این امر که

ملتی احساس کند که از دیگر ملت‌ها برتر و بالاتر است و این حس در اثر جنگ، شرایط اقتصادی و تحقیر بین‌المللی نادیده گرفته شود، می‌تواند محرک حمایت از جنبش‌های پوپولیستی باشد. به‌طور نمونه، احساس آسیب‌پذیری، خودشیفتگی جمعی و هویت ملی تخریب‌شده در رأی دادن شهروندان آمریکا به ترامپ و شهروندان انگلیس برای خروج از اتحادیه اروپا نقش مهمی داشت (P. Forgas & Lantos, 2021, p. 225).

در سخنرانی هیتلر نیز این امر مطرح بود. او در مقایسه آلمان با سایر کشورهای قدرتمند اروپایی با لحنی آمیخته با تحقیر و حسرت گفت: «ما مستعمره‌هایشان را نداریم. ما فرصت‌های ارتباط‌های بین‌المللی را که این دولت‌ها و مردمشان دارند، نداریم... ما نمی‌توانیم بدون برنامه موفق شویم» او در سخنرانی دیگری چنین اظهار داشت: «ما دروغ نمی‌گوییم و گمراه نمی‌کنیم... ما قادر خواهیم بود که بار دیگر مثل روزهای پدرانمان برخیزیم»، این عبارت نشان از حسرت گذشته طلایی بود که آلمان برای اعاده‌ی آن تلاش می‌کرد (<http://www.aparat.com/v/cfmOH>). در این گفتمان دال "رنج از حقارت" بر مدلول "نداشتن مستعمره" و "نداشتن فرصت‌های بین‌المللی" دلالت دارد.

بیگانه‌هراسی (van Prooijen, 2021, p. 149)، نادیده گرفته شدن W. Kruglanski et al, 2021, p. 160) رنج از حقارت و جست‌وجوی کرامت (کاستلز، ۱۳۹۴: ۱۰)، نیاز به رسمیت شناخته شدن (فوکویاما، ۱۴۰۰: ۲۷)، هویت اجتماعی تخریب‌شده (Spruyt et al, 2016, p. 337)، سطح پایین تحصیلات (Ibid, p. 338)، به حاشیه رانده شدن (Ibid, p. 343)، نیاز به تغییر و پاسخ به شرایط در سریع‌ترین زمان ممکن (Renshon, 2020, p. 124) و حسرت

خوردن به گروه‌های مسلط از جمله دیگر مؤلفه‌های روان‌شناختی مهمی در حمایت از این جنبش‌ها می‌تواند باشد.

به عنوان مثال، مردم آلمان همواره به شرایط اقتصادی یهودیان حسرت می‌خوردند و با بحران اقتصادی ۱۹۲۹ این حسرت عمیق‌تر و شدیدتر شد و احساس‌های یهودی‌ستیزی را بیش‌ازپیش برانگیخت.

(R. Mastroianni, 2019, p. 359) علاوه بر یهودیان، مارکسیست‌ها نیز دیگری متخاصم آلمان نازی محسوب می‌شدند. هیتلر در این باره اظهار داشت: «نبرد علیه مارکسیسم برای اولین بار به یک مبارزه واحد مبدل شده است» (<http://www.aparat.com/v/cfmOH>).

در مورد آمریکا هم بیگانه‌هراسی و خشم و رنجش مردم نسبت به مهاجران غیرقانونی که از مکزیک و دیگر کشورها به سرزمینشان می‌رفتند و تهدیدی برای فرصت‌های شغلی‌شان به حساب می‌آمدند، یکی از محرک‌های حمایت از ترامپ بود. ترامپ در سخنرانی انتخاباتی خود دیگری متخاصم را مهاجران غیرقانونی و نخبگان فاسد را اوباما و هیلاری کلینتون در نظر می‌گیرد:

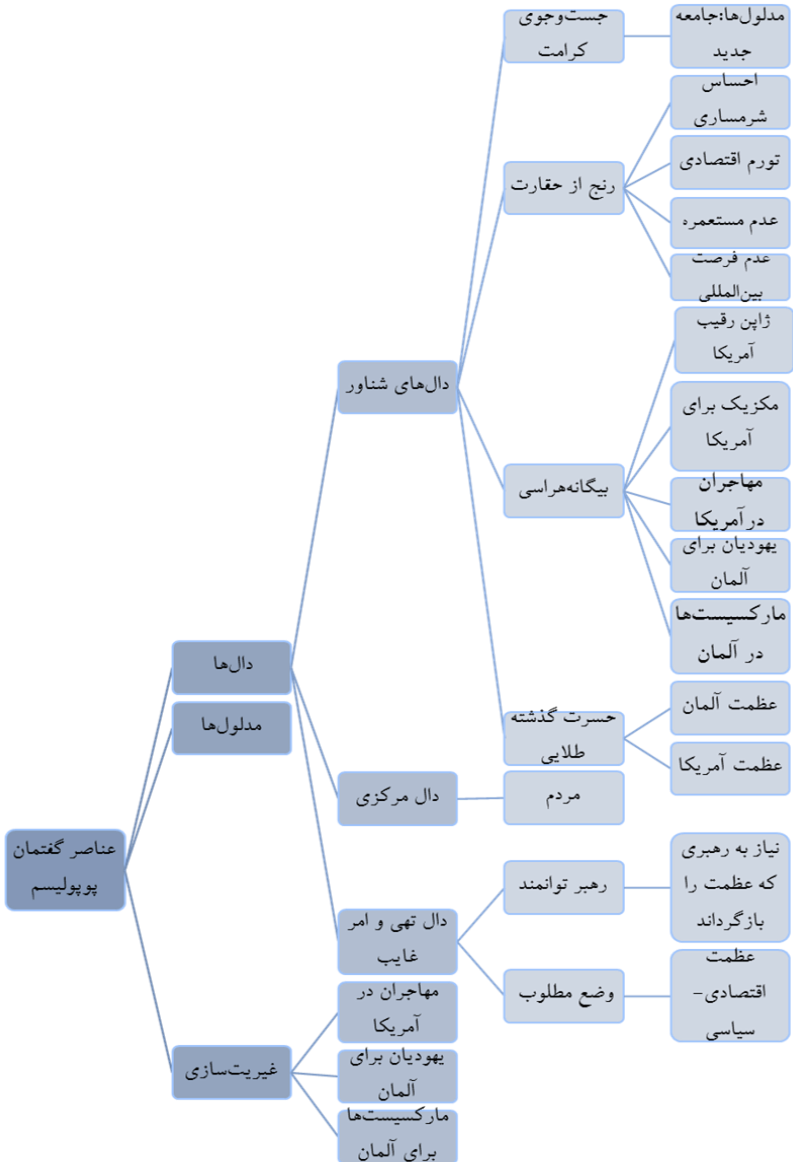
«من صدای شما هستم... من باید هرچه سریع‌تر روند مهاجرت را از هر ملتی که همدست تروریسم است، متوقف کنم... ما آن‌ها را در کشورمان نمی‌خواهیم... ما از مهاجرت قانونی، قانونی، قانونی حفاظت می‌کنیم، قانونی... آمریکایی‌ها بالاخره بیدار می‌شوند... برنامه من دقیقه متضاد با برنامه غیرقانونی و خطرناک مهاجرت هیلاری کلینتون است. آمریکا می‌خواهد از مهاجرت غیرقانونی و خارج از کنترل خلاص شود» (<https://www.youtube.com/watch?V=Va9ilyjMyik>). در اینجا دال "بیگانه‌هراسی" بر مدل‌ل "مهاجران غیرقانونی" دلالت دارد.

به علاوه، حسرت، حسادت، احساس بدبختی و مهم تر از این ها احساس حقارت (L. Cottam, Mastors, Preston & Dietz, 2016, p. 69)، (نظری و نوریان دهکردی، ۱۳۹۸: ۲۸۱)، گمنامی و سرایت عواطف جمعی (همان، ۲۶۰)، مؤلفه های روان شناختی مؤثر در حمایت توده ای از جنبش های پوپولیستی است. چنین احساس هایی خود را به صورت تلاش برای کرامت و جبران حقارت نشان می دهد. به طور مثال، این جمله ترامپ حاکی از تلاش برای اعاده کرامت از دست رفته است:

«ما نیازمند رهبری هستیم که عنوان آمریکا را دوباره بازگرداند و آن را دوباره با عظمت کند... من به طور رسمی نامزدی ریاست جمهوری خود را اعلام می کنم و ما می خواهیم آمریکا را دوباره با عظمت کنیم»

(<http://www.C-Span.org/video/?326473-1/donald-trump-presidential-campaign-announcement>).

در گفتمان پوپولیستی "دال تهی" رهبر یا پیشوای موفق و صالحی هست که قادر است جامعه را از وضع موجود به وضع مطلوب اقتصادی-سیاسی که دال تهی و امر غایب است، برساند و بتواند با دیگری متخاصم مبارزه کند. در این ماتریکس جزء های تشکیل دهنده گفتمان پوپولیسم از جمله دال ها و مدلول های آن ها به تصویر کشیده شده است که در بستر قدرت و برای قدرت مفصل بندی شده اند:

نتیجه

مقاله حاضر تلاش داشت تا با استفاده از نظریه شانتال موف و ارنستو لاکلا و نگاه موسع آن‌ها به امر سیاسی و با رویکرد روانشناسی سیاسی به تحلیل پدیده پوپولیسم پردازد و پس از طرح نظریه موف و لاکلا و برشمردن ویژگی‌های جنبش‌های پوپولیستی، به نقد دیدگاه‌های رایج جامعه‌شناختی پرداخت و استدلال کرد که نظریه آرنست و کورنهاوزر در تحلیل پوپولیسم موفق نبوده‌اند. باوجود کارهای پژوهشی که در مورد حمایت توده‌ها از هیتلر و دیگر پوپولیست‌ها شده است، ولی بیشتر تحلیل‌ها به بن‌بست خورده است. این مقاله تلاش داشت تا با توجه به سائق‌های روحی-روانی توده‌ها که در تحلیل‌ها کمتر به آن توجه می‌شود، به تحلیل این پدیده پردازد. رانه‌های روان‌شناختی که منجر به قربانی شدن توده‌ها برای اهداف پوپولیست‌ها می‌شود، هیچ جایی در تحلیل آرنست در مورد توتالیتاریسم و یا نظریه کورنهاوزر در تحلیل جامعه توده‌ای نداشته است. شرایط روانی نظیر احساس ناامنی روانی، تهدید به از دست دادن داشته‌ها در اثر شرایط بد اقتصادی، استحاله هویت فردی در هویت جمعی، نوید آینده روشن، حسرت گذشته طلایی و نیاز به اعاده کرامت از دست رفته کمتر مورد توجه قرار گرفته است و تلاش مقاله حاضر توجه و تأکید بیشتر بر چنین مواردی بوده است که کمتر به چشم می‌آید و حتی خود افراد هم از وجود آن آگاه نیستند. ولی چنین رانه‌ها و امیال روان‌شناختی می‌تواند حائز اهمیت باشد. به منظور تبیین این امر پژوهش حاضر به تحلیل روان‌شناختی سخنرانی‌های ترامپ و هیتلر پرداخت و عامل‌های روان‌شناختی مؤثر در گفتمان آن‌ها را تحلیل کرد. همچنین، مقاله تلاش داشت تا نشان دهد که روانشناسی سیاسی می‌تواند عرصه فراخی را برای تحلیل شخصیتی پوپولیست‌هایی چون هیتلر و ترامپ فراهم آورد. چنین رویکردی را

می‌توان در تحلیل انقلاب‌های سیاسی-اجتماعی و در تحلیل روان‌شناختی ایدئولوژی‌های سیاسی نیز به کاربرد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Saba Mehrabi <http://orcid.org/0009-0001-3170-7776>

Faez Dinparast <http://orcid.org/0000-0002-1391-5483>

منابع

- آرنت، هانا. (۱۳۶۱). *انقلاب*. مترجم عزت‌الله فولادوند. تهران: شرکت سهامی انتشارات خوارزمی.
- آرنت، هانا. (۱۳۸۸). *میان گذشته و آینده: هشت تمرین در اندیشه سیاسی*. مترجم سعید مقدم. تهران: نشر اختران.
- آرنت، هانا. (۱۳۹۰). *توتالیتاریسم*. چاپ سوم. مترجم محسن ثلاثی. تهران: نشر ثالث.
- بشیریه، حسین. (۱۳۹۷). *احیای علوم سیاسی: گفتاری در پیشه سیاستگری*. چاپ چهارم. تهران: نشر نی.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۴۰۰). *اعتماد: فضائل اجتماعی و خلق سعادت*. سید علیرضا بهشتی شیرازی، تهران: انتشارات روزنه.
- کاستلز، مانوئل. (۱۳۹۴). *شبکه‌های خشم و امید: جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت*. چاپ دوم. مترجم مجتبی قلی‌پور. تهران: نشر مرکز.
- کورنهاوزر، ویلیام. (۱۴۰۰). *سیاست در جامعه توده‌ای*. مترجم وحید بزرگی. تهران: نشر نی.

منوچهری و دیگران، عباس. (۱۳۹۶). رهیافت و روش در علوم سیاسی. چاپ هشتم. تهران:

انتشارات سمت

موفه، شانتال. (۱۳۹۱). *درباره امر سیاسی*. مترجم منصور انصاری. تهران: نشر رخ داد نو.

موود، کاس، و کالت واسر، ک. ر (۱۳۹۸). *مقدمه‌ای خیلی کوتاه بر پوپولیسم*. مترجم سید

احمد موثقی و حسن اعمایی. تهران: نشر نگاه معاصر.

نظری، علی اشرف. (۱۴۰۰). *تحلیل امر سیاسی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

نظری، علی اشرف، و سلیمی، برهان. (۱۳۹۴). پوپولیسم راست افراطی در دموکراسی‌های

اروپایی: مطالعه موردی فرانسه. *دولت پژوهی*، ۱(۴)، ۱۵۷-۱۸۵.

نظری، علی اشرف، و نوریان دهکردی، نگین. (۱۳۹۸). روان‌شناسی توده‌ها و بازاندیشی در

دیدگاه‌های پسا سیاسی: ابعاد فرا نظری دیدگاه «الیاس کانتی». *پژوهش سیاست نظری*

(۲۶)، ۲۵۳-۲۸۶.

References

Bonta, J., & A. Andrews, D. (2017). *The Psychology of Criminal Conduct* (Sixth ed.). New York & London: Routledge.

Canneti, E. (1978). *Crowds And Power*. (M. Und Macht, Trans.) New York: Seabury Press.

Donald Trump Presidential Campaign Announcement. (n.d.). Retrieved 4 29, 2024, from C-Span: <http://www.C-Span.org/video/?326473-1/donald-trump-presidential-campaign-announcement>

Donald Trump's Full Speech. (n.d.). Retrieved 4 30, 2024, from Youtube: <https://www.youtube.com/watch?V=Va9ilyjMyik>

E. Marcus, G. (2021). The Rise of Populism: The Politics of Justice, Anger, and Grievance. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 81-104). New York & London:

Routledge.

Fitzi, G., Mackert, J., & S. Turner, B. (2019). *Populism and the Crisis of Democracy: Concepts and Theory* (Vol. 1). New York: Routledge.

Fitzi, G., Mackert, J., & S. Turner, B. (2019). *Populism and the Crisis of Democracy: Migration, Gender and Religion* (Vol. 3). New York: Routledge.

Fitzi, G., Mackert, J., & S. Turner, B. (2019). *Populism and the Crisis of Democracy: Politics, Social Movements and Extremism* (Vol. 2). New York: Routledge.

Golec de Zavala, A. (2012). Cognitive skills and motivation to adapt to social change among Polish politicians. In A. Weinberg, *The Psychology of Politicians* (pp. 76-96). New York: Cambridge University Press.

Golec de Zavala, A., Lantos, D., & Keenan, O. (2021). Collective Narcissism and the Motivational Underpinnings of the Populist Backlash. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 105-122). New York & London: Routledge.

H. Ditto, P., & G. Rodriguez, C. (2021). Populism and the Social Psychology of Grievance. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 23-41). New York & London: Routledge.

Hauptmann, E. (2004). A Local History Of "The Political". *Political Theory*, 32(1), 34-60. doi:10.1177/0090591703256606

Hitler speeches. (2016, 12 4). Retrieved 4 29, 2024, from aparat: <http://www.aparat.com/v/cfmOH>

I. Krueger, J., & J. Grüning, D. (2021). Psychological Perversities

- and Populism. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 125-142). New York & London: Routledge.
- L. Cottam, M., Mastors, E., Preston, T., & Dietz, B. (2016). *Introduction to Political Psychology* (Second ed.). Routledge.
- Laclau, E. (2005a). *On Populist Reason*. New York: Verso.
- Laclau, E. (2005b). Populism: What's in a Name. In F. Panizza, *Populism and the Mirror of Democracy* (pp. 32-49). New York & London: Verso.
- Laclau, E. (2015). Towards a theory of populism. In D. Howarth, *Post-Marxism, populism and critique* (pp. 111-151). New York & London: Routledge.
- Langman, L. (2017). The Social Psychology of Critical Theory. In M. J. Thompson, *The Palgrave Handbook of Critical Theory* (pp. 443-462). New York: Springer. doi:10.1057/978-1-137-55801-5
- Le Bon, G. (2002). *The Crowd: A Study of the Popular Mind*. New York: Dover Publications.
- Le Bon, G. (2013). *The Psychology of Revolution*. The Floating Press.
- Marchart, O. (2007). *Post-Foundational Political Thought: Political Difference in Nancy, Lefort, Badiou and Laclau*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mouffe, C. (1993). *The Return of the Political*. New York & London: Verso.
- Mouffe, C. (2002). *politics and passions*. Amsterdam: Pepin Press.
- Mouffe, C. (2005). *On The Political*. New York: Routledge.

- Mudde, C. (2017). Populism: An Ideational Approach. In C. Rovira Kaltwasser, P. Taggart, P. Ochoa Espejo, & P. Ostiguy, *The Oxford Handbook Of Populism* (pp. 43-66). Oxford University Press.
- Nesbitt-Larking, P., Kinnvall, C., Capelos, T., & Dekker, H. (2014). Introduction: Origins, Developments and Current Trends. In P. Nesbitt-Larking, C. Kinnvall, T. Capelos, & H. Dekker. (2014). *The Palgrave Handbook of Global Political Psychology* (pp. 3-16). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- P. Forgas, J., & D. Crano, W. (2021). The Tribal Challenge to Liberal Democracy. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 1-19). New York & London: Routledge.
- P. Forgas, J., & Lantos, D. (2021). When Populism Triumphs: From Democracy to Autocracy. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 219-239). New York & London: Routledge.
- R. Mastroianni, G. (2019). *Of Mind and Murder: Toward a More Comprehensive Psychology of the Holocaust*. New York: Oxford University Press.
- Renshon, S. (2020). *The Real Psychology of the Trump Presidency*. New York City: Palgrave Macmillan.
- Rezaul Islam, M. ; Ahmed Khan, Niaz; Baikady, Rajendra (Editors), (2022). *Principles of Social Research Methodology*. Singapore: Springer.
- Spruyt, B., Keppens, G., & Van Droogenbroeck, F. (2016). Who Supports Populism and What Attracts People to It? *Political Research Quarterly*, 69(2), 335-346. doi:10.1177/1065912916639138

- Tovares, Alla (2022). The Role of Theory in Digital Discourse Analysis, in: Camilla Vásquez (Edited by). *Research Methods for Digital Discourse Analysis*. Bloomsbury Academic. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- van Prooijen, J.-W. (2021). Overconfidence in Radical Politics. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 143-157). New York & London: Routledge.
- W. Kruglanski, A., Molinario, E., & Sensales, G. (2021). Why Populism Attracts: On the Allure of Certainty and Dignity. In J. P. Forgas, W. D. Crano, & K. Fiedler, *The Psychology of Populism* (pp. 158-173). New York & London: Routledge.

Translated References into English

- Arendt, Hannah. (1983). *Revolution*. (Ezatollah Fouladvand, Trans.) Tehran: Kharazmi Publishing Company. [In Persian].
- Arendt, Hannah. (2010). *Between past and future: eight exercises in political thought*. (Saeed Moghadam, Trans.) Tehran: Akhtaran. [In Persian].
- Arendt, Hannah. (2012). *Totalitarianism* (Third ed.). (Mohsen Salasi, Trans.) Tehran. [In Persian].
- Bashiriyah, Hossein. (2019). *Revival of political science: a speech in the profession of politics* (fourth ed.). Tehran: Ney. [In Persian].
- Castells, Manuel. (2016). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age* (Second ed.). (Mojtaba Qolipour, Trans.) Tehran: Nashre Markaz. [In Persian].
- Fukuyama, Francis. (2022). *Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity*. (Seyyed Alireza Beheshti Shirazi, Trans.) Tehran: Rozeneh Publication. [In Persian].

- Kornhauser, William. (2022). *The Politics of Mass Society*. (Vahid. Bozorgi, Trans.) Tehran: Ney.[In Persian].
- Manouchehri & et al, Abas. (2017). *The Approach and Method in Political Science*. Tehran: Samt Press. [In Persian].
- Mouffe, Chantal. (2013). *On the Political*. (Mansour. Ansari, Trans) Tehran: Rokhdade no.[In Persian].
- Mudde, Cas., & Kaltwasser, C. (2020). *Populism: A Very Short Introduction*. (Seyed Ahmad. Movasaghi, & Hasan. Amai, Trans.) Tehran: Negahe Moaser.[In Persian].
- Nazari, Ali Ashraf., & Salimi, Borhan. (2016). Far-right populism in European democracies: A case study of France. *The State Studies Quarterly*, 1(4), 157-185.[In Persian].
- Nazari, Ali Ashraf., & Noorian Dehkordi, Negin. (2020). Psychology of masses and rethinking in post-political perspectives: transtheoretical dimensions of "Elias Cantti's" perspective. *Theoretical Politics Research*(26), 253-286.[In Persian].
- Nazari, Ali Ashraf. (2022). *Analysing of the political*. Tehran: Tehran University Press.[In Persian].

استناد به این مقاله: مهرابی، صبا و نظری، علی اشرف. (۱۴۰۴). نقد نظریه‌های رایج و ضرورت درک روان‌شناختی-سیاسی پوپولیسم. *دولت‌پژوهی*، ۱۱ (۴۴)، ۲۴۹-۲۸۸.

Doi: 10.22054/tssq.2026.73084.1402

The State Studies Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License